

Антонюк П.П.,
магістр, асистент к.е.н., доцент Хмельницького національного університету

Михайловська І.М.,
к.е.н., доцент Хмельницького національного університету

КЛАСИФІКАЦІЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ У СИСТЕМІ ВЗАЄМОДОПОВНЮЮЧОГО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Статтю присвячено визначенню класифікації небанківських фінансово-кредитних установ як одного з основних елементів системи соціального захисту населення України.

The article is devoted to the definition of nonbank financial intermediary classification as one of the key constituents in social safety net for the Ukrainian population.

Постановка проблеми. Фінансовий ринок нашої держави переходить в якісно новий стан. Цей факт обумовлений тим, що Україна вступила до Світової організації торгівлі. Отже, перед нашою країною постало завдання перебудови фінансового ринку відповідно до стандартів життя населення країн СОТ. Це обумовлено тим фактором, що на сьогодні соціальний захист населення став обов'язковим елементом будь-якої економічно розвиненої держави світу. Саме тому визначення класифікації небанківських фінансово-кредитних установ у контексті соціального захисту набуває особливої актуальності.

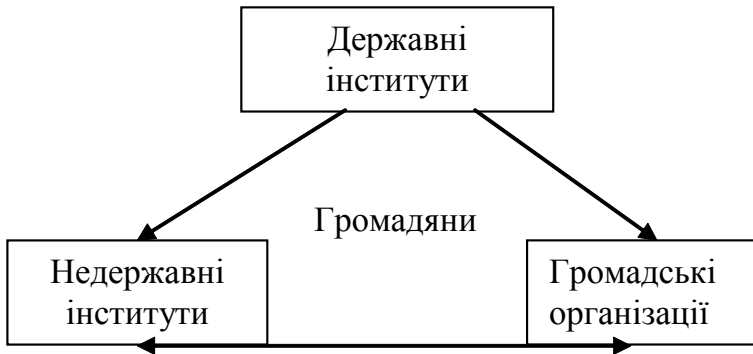
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження з питань соціального захисту населення проводяться в спеціалізованих науково-дослідних установах. Окремим аспектам даного питання присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені та фахівці, зокрема А. Александрова, А. Базилук, Н. Борецька, Н. Вігдорчик, В. Волик, Д. Галлагер, О. Гаряча, Л. Головка, Ю. Дехтяренко, Л. Дідківська, В. Догадов, В. Журавський, Б. Зайчук, І. Калачова, Е. Лібанова, В. Москаленко, Е. Мачульська, Б. Надточій, С. Никитин, В. Новіков, Б. Річман, В.

Роїк, О. Палій, В. Скуратівський, Н. Семашко, А. Сорвина, Е. Холстова, П. Таундсен, К. Феофанов, Ю. Шклярський та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Для розкриття сутності даного питання слід визначити ефективну структуру функціонування вітчизняної системи соціального захисту населення. З моменту народження незалежності нашої держави почала зароджуватись система соціального захисту населення. На сьогодні в Україні функціонує три складових цієї системи, які забезпечують управління соціальними ризиками:

- державні інститути;
- громадські організації;
- недержавні інститути.

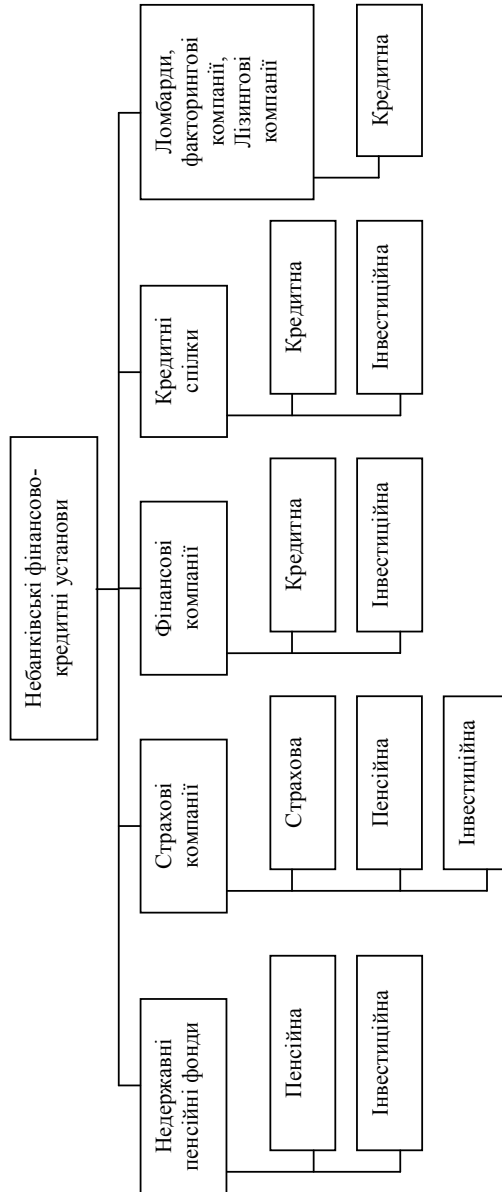
На нашу думку, дані інститути утворюють систему взаємодоповнюючого соціального захисту, що включає в себе такі складові елементи, які подані на рисунку 1.

Рис. 1. Структура системи взаємодоповнюючого соціального захисту

На даному етапі розвитку сфери соціального захисту населення в Україні слід приділяти більше уваги саме недержавним інститутам соціального захисту, а саме, посилювати роль небанківських фінансово-кредитних установ у доповненні державного соціального захисту.

Небанківські фінансово-кредитні установи (НБФКУ) є одним із вагомих джерел соціального захисту населення. Сутність соціального спрямування діяльності небанківських фінансово-кредитних установ розкривається у функціях (Рисунок 2), які вони виконують та за допомогою яких керують соціальними ризиками.

Рис. 2. Функції небанківських фінансово-кредитних установ

Як видно з рисунка 2, небанківські фінансово-кредитні установи мають важелі управління соціальними ризиками безпосередньо через функції які вони виконують. Світовий досвід свідчить, що захист від конкретних видів соціального ризику найбільше ефективно може бути організований в рамках окремих напрямів (секторів) соціального захисту. Отже, розглянемо функції, які виконують НБФКУ більш детально.

Пенсійна функція НБФКУ допомагає уникати таких соціальних ризиків, як:

- старість (досягнення пенсійного віку);
- бідність.

Сутність пенсійної функції НБФКУ полягає в тому, що громадяни можуть забезпечити свої соціальні потреби після досягнення ними пенсійного віку шляхом участі у третьому рівні пенсійної системи. А саме в доповненні державного пенсійного забезпеченні кожен громадянин має можливість забезпечити свій похилий вік як у недержавному пенсійному фонді, так і в страховій компанії.

Страхова функція є найбільш специфічною, тому що її можуть виконувати лише страхові компанії. Соціальна спрямованість даної функції полягає вже в самій назві страхування або убезпечення від настання певних соціальних ризиків, таких як: тимчасова непрацездатність; хвороба; інвалідність; смерть годувальника; нещасний випадок на виробництві; смерть; старість (досягнення пенсійного віку); інші.

Кредитна функція НБФКУ, допомагає запобігти таких соціальних ризиків, як: бідність; безробіття та інші.

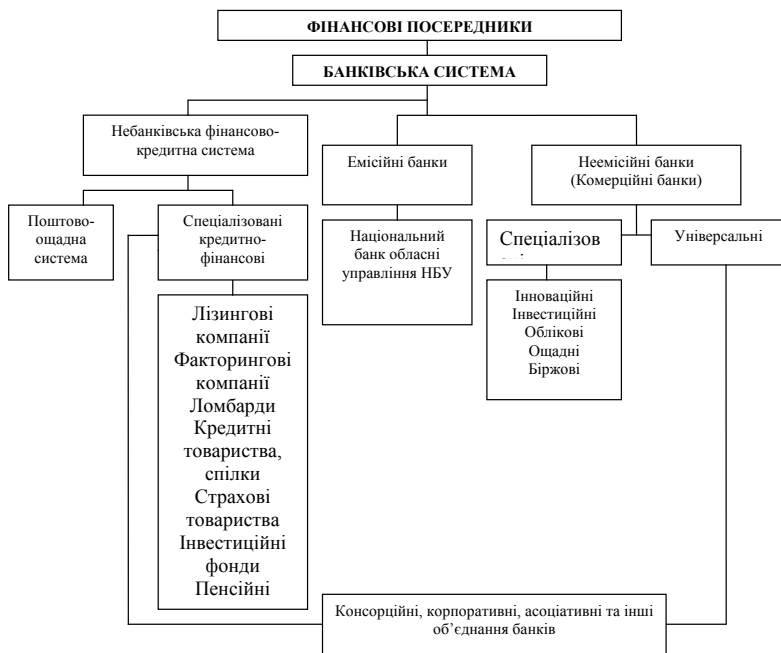
Взагалі до кредитів, які можуть виконувати функції щодо запобігання соціальних ризиків, на нашу думку, слід віднести, такі кредити, як лізинговий, іпотечний, освіта в кредит та інші.

Інвестиційна функція НБФКУ не є соціально-орієнтованою і слугує для забезпечення можливості виконання інших функцій НБФКУ.

Розглянувши функції, які виконують НБФКУ, визначимо оптимальну структуру побудови системи НБФКУ. Для цього дослідимо думки провідних економістів нашої країни: Савлука М. І., Івасіва Б.С, а також Ходарковського В.П. і Беляєва В.В. До прикладу, Івасів Б.С відводить основну частку на ринку фінансових послуг саме банкам а для НБФКС визначає місце лише допоміжної ланки, хоча, на нашу думку, саме НБФКУ має більше можливостей щодо забезпечення потреб населення саме у соціальному захисті.

Як видно з рисунку 3, Івасів Б.С. поділяє НБФКУ на пош-

тово-ощадну систему та на спеціалізовані кредитно-фінансові інститути, до яких, у свою чергу, він зараховує: лізингові компанії, факторингові компанії, ломбарди, кредитні спілки, страхові товариства, інвестиційні фонди, пенсійні фонди. А до поштово-ощадної системи не зрозуміло, що відноситься. Хоча, на нашу думку, страхові компанії та пенсійні фонди більше належать до поштово-ощадної системи. Ця класифікація неповно відображає саме місце соціальної складової НБФКУ на ринку фінансових послуг України.

Рис. 3. Структура фінансового посередництва за редакцією Івасів Б.С.

Так, зрозуміло, що на сучасному етапі розвитку економіки України банківська система домінує, але, зважаючи на стрімкий розвиток НБФКУ в нашій країні, потрібно чітко визначити критерії, за яким має класифікуватись НБФКУ, що дасть змогу реально відобразити місце і роль НБФКУ в системі соціального захисту України.

У підручнику "Гроші та кредит" за 2002 рік Савлук М. І ви-

значив такий критерій, як характер залучення вільних грошових коштів кредиторів.

На його думку, "формування грошових ресурсів небанківських фінансово-кредитних установ має ту особливість, що воно не є депозитним, тобто переданими їм коштами власники не можуть так вільно скористатися, як банківськими чековими вкладами. Як правило, ці кошти вкладаються на тривалий, заздалегідь визначений строк. Чим довший цей строк, тим з більшими ризиками пов'язане таке розміщення і тим вищі доходи воно повинно приносити.

Недепозитне залучення коштів може здійснюватися двома способами: на договірних засадах та шляхом продажу посередником своїх цінних паперів (акцій, облігацій). Звідси всі ці посередники поділяються: на договірних фінансових посередників, які залучають кошти на підставі договору з кредитором (інвестором), та на інвестиційних фінансових посередників, які залучають кошти через продаж кредиторам (інвесторам) своїх акцій, облігацій, паїв тощо". Загальна схема класифікації небанківських фінансово-кредитних установ наведена на рисунку 4.

Усередині кожної з цих груп фінансові посередники класифікуються за видами послуг, які вони надають своїм кредиторам понад доходи на залучені кошти.

Усередині групи договірних посередників за цим критерієм можна виокремити:

- страхові компанії;
- пенсійні фонди;
- ломбарди, лізингові та факторингові компанії.

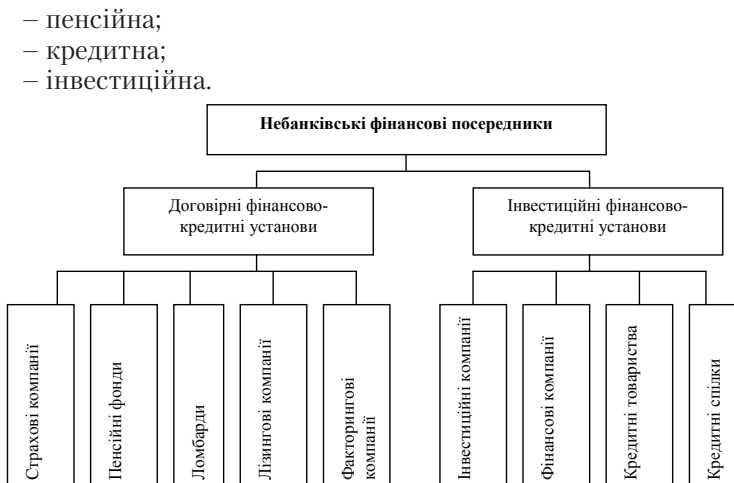
Усередині групи інвестиційних посередників за цим критерієм можна виокремити:

- інвестиційні фонди;
- фінансові компанії;
- кредитні товариства, спілки тощо.

Розглянувши підходи щодо класифікації НБФКУ, на нашу думку, слід зауважити, що не один із зазначених науковців не враховував у своїй класифікації саме соціальні ризики, адже без врахування такого чинника неможливо побудувати ефективну фінансову систему нашої країни.

У подальшому нашому дослідженні зробимо спробу подати класифікацію НБФКУ саме з урахуванням соціальних ризиків. На нашу думку, дана класифікація повинна будуватися на основі визначених нами функції НБФКУ.

- Отже, ми маємо такі основні функції які виконують НБФКУ:
- страхова;

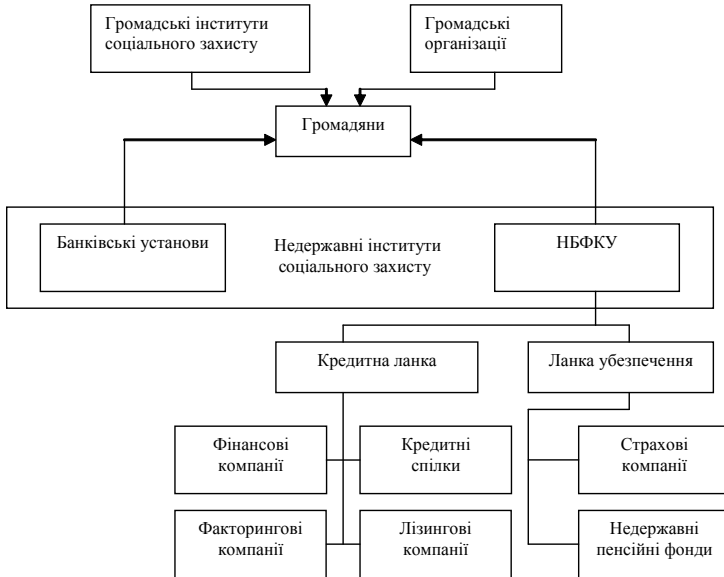

Рис. 4. Класифікація небанківських фінансово-кредитних установ за редакцією М.І. Савлука

На базі цих функції зазначимо, що для підвищення економічної мобільності населення слід державі сприяти більшому розповсюдженню саме НБФКУ у забезпеченні соціальної безпеки держави. Адже НБФКУ мають можливості доповнювати ті частини соціального захисту, на який в держави незавжди вистачає можливостей, це досягається насамперед за рахунок НБФКУ, які працюють тільки у своїх інтересах, але при цьому вони виконують соціальні функції, такі як пенсійна та страхова. Стосовно інвестиційної, то можна зауважити, що ця функція частково має спроможність виконувати соціальні функції. Отже, розглянемо місце НБФКУ у структурі взаємодоповнюючого соціального захисту, яка подана на рисунку 5.

Як видно з рисунку 5, структура взаємодоповнюючого соціального захисту має три складові: це громадські організації, державні і недержавні інститути соціального захисту. У свою чергу, ці складові також поділяються на низку ланок. Відповідно до меж дослідження ми розглянемо саме недержавні інститути соціального захисту, до складу яких входять банківські і небанківські фінансово-кредитні установи. Більш детально зупинимось саме на класифікації НБФКУ. Так, на нашу думку, НБФКУ поділяються на таких дві ланки, як:

- кредитна ланка;
- ланка убезпечення.

Рис. 5. Схема взаємодоповнюючого соціального захисту

НБФКУ поділяються таким чином завдяки соціальним ризикам, які допомагають мінімізувати учасники цих ланок. Наочно перелік ризиків, які належать тій чи іншій ланці, подані в таблиці 1.

*Таблиця 1.
Соціальні ризики НБФКУ*

Ланка ubezpieczenia	Кредитна ланка
тимчасова непрацездатність	бідність
хвороба	безробіття
інвалідність	інші
смерть годувальника	
бідність	
нещасний випадок на виробництві	
смерть	
старість (досягнення пенсійного віку)	
інші	

Як видно з таблиці 1, ланка убезпечення охоплює ширше коло соціальних ризиків, хоча за кількістю учасників вона значно вужча, бо до її складу належать лише страхові компанії та недержавні пенсійні фонди.

Стосовно кредитної ланки доцільно зауважити, що спектр її учасників значно ширший:

- факторингові компанії;
- фінансові компанії;
- лізингові компанії;
- кредитні спілки.

Отже, ми бачимо, що дана ланка є ширшою, але вона допомагає уникнути значно меншої кількості соціальних ризиків. Це обумовлено тим чинником, що решта функції, які виконують учасники даної ланки, спрямовані на забезпеченні функціонування фінансового ринку. Адже без ефективного фінансового ринку взагалі не може йти мова про виконання НБФКУ своїх соціальних функцій, тому що метою діяльності учасників усіх ланок є отримання прибутку.

Висновки з даного дослідження. Отже, чим ефективніше функціонує фінансовий ринок, тим більше можливостей у НБФКУ для виконання своїх функцій щодо мінімізації соціальних ризиків.

Література

1. Івасів Б.С. Гроші та кредит. – К.: Знання, 2001. – 486 с.
2. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави – Наукові записки. – Том 21. – 2005. – С. 41-44.
3. Савлук М. І. Гроші та кредит. – К.: Наукова думка, 2002. – 382 с.
4. Сайт "Бюро інформації Ради Європи в Україні" – <http://www.coe.kiev.ua/>
5. Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика. – К.: Вид-во УАДУ, 2003. – 265 с.